

Н. Б. Отрешко

Патологія соціальна

ПАТОЛОГІЯ СОЦІАЛЬНА — поведінка, умови діяльності або соціальні структури, що мають відхилення від норм, цінностей і функціонування суспільства або які вважають шкідливими для них. Вона символізує соціальні проблеми, дисфункції, збої в суспільстві, передбачає дії чи явища, що виходять за межі соціально прийнятного або бажаного. П. с. є багатовимірною концепцією, її досліджують у контексті різних соціальних наук, кожна з яких забезпечує унікальні перспективи та підходи до аналізу та вирішення соціальних проблем. *Соціологія* вивчає П. с. аналізуючи соціальні причини і наслідки [девіантної поведінки](#). Її дисфункціональні прояви формуються у суспільстві під впливом різних видів нерівностей, культурних норм, інституційних механізмів, динаміки влади. При цьому соціологи підкреслюють взаємозв'язок між індивідами та їхнім соціальним оточенням і наголошують на ролі соціальних структур, процесів соціалізації та соціальних взаємодій. [Кримінологія](#) досліджує П. с. саме у контексті [злочинності](#) та кримінальної поведінки, *психологія* — підкреслюючи роль індивідуальних чинників, що сприяють розвитку психічних розладів, поведінкових проблем і дезадаптивної поведінки, [антропологія](#) — як різні суспільства та культури розуміють П. с. та реагують на її прояви, а також як культурні норми та практики впливають на соціальну поведінку. Серед теорій П. с. виокремлюють теорію відхилення від норм у суспільстві, що спричиняють небажані наслідки. У цьому випадку провину за таку поведінку покладають на самих акторів. Приклади цих відхилень — злочинність, [наркоманія](#), [алкоголізм](#), [безробіття](#), [насильство](#) тощо. Інша теорія П. с. — теорія девіації, яка стверджує, що відхилення від нормативної поведінки є результатом соціальних взаємодій і конфліктів між різними групами. Девіантна поведінка може бути зумовлена низкою факторів, серед яких — соціальна нерівність, недостатня соціалізація, брак можливостей для реалізації. П. с. виникає внаслідок невдалих стратегій адаптації людей до соціальних умов. Стресові фактори ([бідність](#), безробіття, насильство, [дискримінація](#)) можуть спричинити негативні впливи на індивіда і призводити до П. с. Ще одна теорія П. с. — теорія етикетування, прихильники якої вважають, що П. с. виникає у результаті етикетування і маркування осіб як «відхильників» або «асоціальних елементів». Люди, які отримали такі маркери від оточення, можуть прийняти ці ролі і вести себе відповідно. Інша теорія П. с. — системний підхід, у якому акцентують увагу на соціальних системах і структурах, що сприяють виникненню П. с. Дослідники розглядають соціальні

проблеми як результат дисфункцій або незбалансованості в системі та прагнуть змінити соціальні умови для покращення ситуації. Впродовж історії розвитку досліджень у галузі П. с. відбувалася певна зміна фокусу: у 19 ст. більшу увагу приділяли вивченню соціальних проблем та асоціальної поведінки як окремих явищ, причин і наслідків проявів П. с., а також їхній класифікації та опису; у 20 ст. — вивченню взаємозв'язків між соціальними факторами та розумінню соціальних систем загалом, взаємодії між структурою суспільства і діями індивідів. Дослідження П. с. пов'язували з аналізом соціального контексту і впливу соціальних умов на індивідів. Зростала усвідомленість того, що П. с. є не просто результатом індивідуальних вад або аномалій, але також продуктом соціальних умов, системних нерівностей і недоліків у суспільстві. Більшу увагу приділяли соціальній справедливості та несправедливості, політичним, економічним, культурним факторам, що призводять до П. с. У 21 ст. теоретичне поле П. с. вийшло за межі класичних теорій. Нові підходи враховують більш складну і багатогранну природу сучасного суспільства, зокрема [глобалізацію](#), транснаціоналізм, культурні зміни та нові соціальні реалії. Зростає роль технологій і медіа, що впливають на П. с., соціальні мережі та нові комунікаційні засоби створюють нові форми взаємодії і широкі можливості для поширення асоціальної поведінки та форм П. с. У 21 ст. перед дослідниками П. с. постали нові виклики та проблеми: кібербулінг, залежність від онлайн-ігор і соціальних мереж, кліматична криза, міграційна криза, тероризм тощо. Теорії П. с. враховують ці нові виклики та аналізують їхній вплив на суспільство. Нині все більше уваги приділяють вивченню ґендерних нерівностей, сексуальної орієнтації, етнічної і культурної ідентичності та їхнього впливу на розвиток нових форм П. с. Еволюція теорій П. с. відбувається у контексті суспільства, що дуже швидко трансформується.

Рекомендована література

1. Корж К. М. Специфіка означення понять «соціальна патологія», «соціальна норма», «соціальне відхилення», «девіантна поведінка» в соціології // Актуал. пробл. соціології, психології, педагогіки. 2014. № 4;
2. D. Fee. Pathology and the Postmodern: Mental Illness As Discourse and Experience Inquiries in Social Construction. London, 2020.

Бібліографічний опис:

Патологія соціальна / Н. Б. Отрешко // Енциклопедія Сучасної України [Електронний ресурс] / Редкол.: І. М. Дзюба, А. І. Жуковський, М. Г. Железняк [та ін.] ; НАН України, НТШ. – К. : Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2023. – Режим доступу: <https://esu.com.ua/article-879759>

2001-2025 © Ця енциклопедична стаття захищена авторським правом згідно з чинним законодавством України ([докладніше](#)).